

Streszczenie

Celem pracy doktorskiej zatytułowanej *Wzorce matki i macierzyństwa w poznańskich czasopismach dla kobiet na przełomie XIX i XX wieku* jest prześledzenie jak na łamach poznańskiej prasy dla kobiet i prasy kobiecej ewoluował wzorzec matki i wzorzec macierzyństwa pod wpływem zaostrejającego się polsko-niemieckiego konfliktu narodowego oraz jakie treści były do niego włączane. W dotychczasowej literaturze przedmiotu dominuje pogląd o funkcjonowaniu jednego wspólnego wzorca Matki-Polki i podporządkowaniu zadań matek misji narodowej. Celem rozprawy jest wykazanie, że punkt widzenia widoczny na łamach prasy kobiecej i prasy dla kobiet nie pozwala na takie jednoznaczne stwierdzenie, zaś sam dyskurs na temat matek i macierzyństwa był zdominowany przez „misję narodową” kobiet, ale miał on charakter postulatywny. Występująca na łamach analizowanych tytułów potrzeba zmian w rozumieniu macierzyństwa i zadań oraz statusu matek wynikała bowiem z ogólnych przemian cywilizacyjnych. W momentach nasilania się polityki antypolskiej oraz wchodzenia w życie kolejnych antypolskich ustaw pewne elementy wizji nowoczesnego macierzyństwa były przez Wielkopolanki reinterpretowane na potrzeby narodowe.

Ramy chronologiczne badanej problematyki zamykają się między rokiem 1880 a 1914 i mają charakter umowny. Cezura początkowa to rok, w którym ukazał się pierwszy numer objętego analizą czasopisma pt.: „Dwutygodnik dla Kobiet”, które jest jednocześnie pierwszym pismem dla kobiet w Poznaniu. Okres, w którym ukazywał się to czasopismo (i jego kontynuacje) nakłada się na lata nasilenia polityki antypolskiej, co ma istotne znaczenie dla podjętego tematu. Cezurę końcową stanowi zaś wybuch I wojny światowej, który zmienia sytuację polityczną, w tym również dyskurs na temat matek i macierzyństwa.

Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia i bibliografii. Rozdziały wyodrębniono na podstawie kryterium rzeczowego. W ramach wskazanych kwestii podrozdziały zostały wydzielone z kolei według kryterium chronologicznego, by ukazać dynamikę zmian. Analiza dyskursu prowadzona jest wokół trzech pól badawczych, co znalazło swoje odzwierciedlenie w konstrukcji pracy. Pierwsze z nich to edukacja i wychowanie dziewcząt/kobiet ujmowane jako przygotowanie do macierzyństwa i roli matki, następnie praktykowanie macierzyństwa w sferze domowej oraz praktykowanie macierzyństwa w sferze publicznej.

Rozdziały pierwszy i drugi mają charakter wprowadzający. Rozdział pierwszy omawia sytuację matek i zadań związanych z macierzyństwem w polityce państwa pruskiego oraz przedstawia różne aspekty związane z europejskim dyskursem na temat matek i macierzyństwa. Odrębnie omówiono główne kierunki polityki germanizacyjnej pod zaborem pruskim oraz stosunek państwa pruskiego do matek i macierzyństwa. Przedstawiono również tradycyjny wzorzec „Matki-Polki” na terenie Wielkopolski.

Celem rozdziału drugiego pt. „Prasa dla kobiet i prasa kobieca w Wielkopolsce” jest przedstawienie roli prasy w Poznańskim, ze szczególnym uwzględnieniem rynku wydawniczego oraz wpływu zaostrzenia przepisów prasowych i prawa cenzuralnego na jej rozwój. W tym miejscu omówiono także rozwój czasopiśmiennictwa kobiecego na ziemiach polskich do 1914 roku.

Kolejne dwa rozdziały mają charakter analityczny. Rozdział trzeci został skonstruowany w oparciu o postulaty obecne na łamach analizowanych czasopism mające przygotować dziewczęta oraz matki do świadomego macierzyństwa. Analizie poddano „Dwutygodnik dla Kobiet” i jego kontynuacje, „Głos Wielkopolanek”, „Zjednoczenie”, „Pracownicę” oraz „Gazetę dla Kobiet”. Omówione zostały kwestie edukacyjno-wychowawcze poruszane na łamach wymienionych periodyków. Odrębnie omówiono kwestie związane z zinstytucjonalizowanymi formami edukacji kobiet do roli matek. W rozdziale opisano także praktykowanie macierzyństwa w przestrzeni domowej. Przedstawiony został postulowany na łamach czasopism ideał miłości macierzyńskiej oraz opisano stopniową „modernizację” macierzyństwa, w tym kreowanie roli i zadań „Matki-Polki” w odniesieniu do koncepcji „nowoczesnej Matki-Polki”.

Rozdział czwarty dotyczy aktywności matek w sferze publicznej i koncentruje się wokół wpływu polityki germanizacyjnej na dyskurs na temat matek i macierzyństwa na łamach analizowanych czasopism. Przedstawione zostały w nim postulaty dotyczące aktywności kobiet z lat 80. XIX wieku, które zostały skonfrontowane z postulatami sformułowanym w nawiązaniu do wydarzeń z roku 1908 i tych powstałych w późniejszych latach. Rozdział odwołując się do analizy porównawczej, ukazuje jakie zmiany w obrazie Matki Polki i zadań matek zaszły w sferze publicznej pod wpływem nowych okoliczności politycznych i przemian modernizacyjnych, w tym kwestii związanych z pracą społeczną i zarobkową kobiet.

Zakończenie jest zebraniem głównych ustaleń pracy i wniosków.

Summary

The purpose of the dissertation, entitled *Patterns of Mother and Motherhood in Grand Duchy of Posen women's magazines at the turn of the 20th century*, is to show how the mother's and motherhood's pattern was evolving in Poznań women's press under the influence of the intensifying Polish-German national conflict, and what content was incorporated into it. The literature claims that there was one common pattern of "The Polish Mother Patriot" and it was subordinated to the national mission. The purpose of the dissertation is to demonstrate that the point of view published in the women's press does not allow such an explicit statement, while at that time the discourse on mothers and motherhood itself was dominated by the "national mission" of women. However, it was postulative. Indeed, on the pages of the analyzed magazines, the need for change arose from the changes in civilization. At moments when anti-polish policies intensified and successive anti-polish laws had come into force, certain elements of the vision of modern motherhood were reinterpreted by women for national needs.

The chronological framework of the issue under study is the years between 1880 and 1914. 1880 is the time when the first issue of the magazine titled: "Dwutygodnik dla Kobiet" was published, which is also the first magazine for women in Poznan. The period in which this magazine (and its continuations) was published is also a time when anti-polish politics intensified, which is important for the dissertation topic. The closing timeframe is the beginning of World War I, which changed the political situation, including the discourse on mothers and motherhood.

The work consists of an introduction, four chapters, a conclusion and a bibliography. The discourse analysis is conducted around three research fields, which is reflected in the work's construction. The first is the education and upbringing of girls/women for motherhood and the role of mother, followed by the practice of motherhood in the domestic sphere and the practice of motherhood in the public sphere.

Chapters one and two are introductory to the topic. Chapter one discusses the situation of mothers and maternity tasks in Prussian state policy, and presents various aspects related to the European discourse on mothers and motherhood. Separately, the main directions of Germanization policy under the Prussian partition and the attitude of the Prussian state towards mothers and motherhood are discussed. The traditional model of the "Polish Mother Patriot" is also presented.

The purpose of the second chapter, "Press for Women in the Grand Duchy of Posen" is to present the role of the press in Posen, with particular emphasis on the publishing market and the impact of tightening press regulations and censorship laws on its development. It also discusses the development of women's periodicals in the Polish lands until 1914.

The third chapter was structured around demands to prepare girls and mothers for conscious motherhood. Analyzed were "Dwutygodnik dla Kobiet" and its continuations, "Głos Wielkopolanek," "Zjednoczenie", "Pracownica" and "Gazeta dla Kobiet". Women's education and issues related to the education of women for the role of mothers has been discussed. The chapter also describes the practice of motherhood in the domestic space. The ideal of maternal love postulated in the pages of the periodicals is presented, and the gradual "modernization" of motherhood is described, including the creation of the role and tasks of the "Polish Mother" in relation to the concept of the "modern Polish Mother."

The fourth chapter deals with the activity of mothers in the public sphere and focuses on the impact of Germanization policies on the discourse on mothers and motherhood. It presents demands for women's activity from the 1880s, which are contrasted with demands formulated in reference to the events of 1908 and those arising in later years. Referring to comparative analysis, the chapter shows what changes in the image of the Polish mother and the tasks of mothers occurred in the public sphere under the influence of new political circumstances and modernization changes, including issues related to women's social and wage labor.

The conclusion is a compilation of the main findings of the work and conclusions.